

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет

Ahi Evran University (Turkey)

TESOL – Ukraine

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В МОВІ І КУЛЬТУРІ

Збірник наукових праць

Київ 2019

УДК 821.09(100)(082)
НЗ5

**Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових
НЗ5 праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, О.Г. Шостак. - К.:Талком, 2019. - 318**

с.
ISBN 978-617-7685-68-4

Збірник містить тексти доповідей XII Міжнародної конференції з питань національної ідентичності в мові і культурі, що відбулася 22-23 травня 2019 року на кафедрі іноземних мов і прикладної лінгвістики факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (м. Київ, Україна).

УДК 821.09(100)(082)

Головний редактор:

А.Г. Гудманян, доктор філологічних наук, професор
(Національний авіаційний університет, Україна)

Редакційна колегія:

Е. Акіллі, доктор філософії (Історія), академік

Агі Євран університет, Киршехір (Туреччина)

О. В. Артюшкіна, кандидат наук з лінгвістики, доцент
(Університет Жан Мулен Ліон 3, Франція)

Н. О. Висоцька, доктор філологічних наук, професор
(Київський національний лінгвістичний університет, Україна)

Р. І. Дудок, доктор філологічних наук, професор
(Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна)

Ю. Л. Мосенкіс, доктор філологічних наук, професор,
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Україна)

А. І. Раду, кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна)

А. В. Чеснокова, професор
(Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна)

О. Г. Шостак, кандидат філологічних наук, доцент
(Національний авіаційний університет, Україна)

С. М. Ягодзінський, доктор філософських наук, професор
(Національний авіаційний університет, Україна)

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національного авіаційного університету (протокол № 3 від 15 травня 2019 р.)*

ISBN 978-617-7685-68-4

© Колектив авторів, 2019

© Національний авіаційний університет, 2019

Світлана Сухарєва
доктор філологічних наук, доцент
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк

СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ НАРАТИВНОГО ДИСКУРСУ ЮЗЕФА-ІГНАЦІЯ КРАШЕВСЬКОГО

У польській літературі ХІХ століття процес формування національної ідентичності традиційно розглядався крізь призму історичного розвитку нації – її перемог, поразок, зрад, очікувань та ідей. Особливо яскраво застосував цей підхід Юзеф-Ігнацій Крашевський (1812–1887) для створення в еміграції циклу повістей, присвячених вітчизняній історії.

Історичні образи і мотиви Ю.-І. Крашевського, які вплинули на становлення польської національної ідентичності, принагідно розглядали такі вчені, як В. Андрущенко, А. Бар, В. Ведіна, В. Данек, М. Миронюк, М. Рудась-Грудська та ін., проте досі це питання комплексно не вивчалось. Мета нашого дослідження – окреслити історичні віхи, які, на думку Крашевського, мали визначальний вплив на формування національної ідентичності.

У повістях Ю.-І. Крашевського, в яких яскраво виражена специфіка його наративної системи, представлено історію Польщі від найдавніших часів, про що свідчить перший том еміграційного циклу – «*Stara baśń*» («*Старая казка*», 1876 р.) про виникнення роду П'ястів. Індивідуальний стиль автора дуже відрізнявся від загальноприйнятих ідеалістичних уявлень про старовину. Його головні герої, засновники нації – звичайні люди з помилками і недоліками. Так, Мешко був слабохарактерним, а Болеслав Хоробрий – тираном и недбалим господарем. Винятком можемо вважати Владислава Варненчика, якому властиві виключно героїзм і благородство. Більше того, Хмелевський підкреслює той факт, що в творах Крашевського відсутні визначні національні перемоги – под Грюнвальдом, Оршею чи Полоцьком. Письменник обрав помірковану літературну інтерпретацію історії, балансує між традицією та новаторством. Водночас у його творах відсутній історичний сентименталізм, характерний для Г. Сенкевича та інших письменників тогочасної доби.

Оригінальною післямовою першого тому була авторська «Dopiska» («Дописка») – «*Legandy historyczne*» («Історичні легенди»), де вихідним пунктом слов'янської історії став 629 рік, коли візантійський історик Феофілакт описав часи правління цезаря Маврикія. «*Stara kaska*» розпочала ідейну та художню концепцію наступних повістей Крашевського – «*Bracia Zmartwychwstańcy*» («Брату-воскресенці»), «*Królewscy synowie*» («Королівські сини») та ін.

У повісті «*Historia prawdziwa o Petрку Właście*» («Правдива історія про Петрка Власа») Крашевський зобразив руйнівну діяльність німкені Агнеси, дружини Владислава II, яка використовувала своє становище для реалізації власних політичних амбіцій.

Сюжетна лінія твору «*Korolівські сини*» дуже напружена. Описано долі двох синів Владислава Германа – Збігнева, старшого позашлюбного сина, і молодшого – Болеслава Кривоустого. Тут нарративний дискурс Крашевського набуває аналітичних характеристик, оскільки заохочує реципієнта задуматися, через які причини Польща втратила державність. Панорамно змальовано її історичну трагедію, викликану заповітом Болеслава Кривоустого, який в 1138 році розділив польські землі між своїми синами, що викликало родинні суперечки. Крашевський у поетичній формі все це вміло спроектував на свою сучасність, вклавши в уста співця Тимоха ідею повернення до національної єдності. Подібний імператив простежуємо ще в одній повісті історичного циклу – «*Pogróbek*» («Надгробок», 1880 р.), яка описує часи територіальної експансії магдебурзьких маркграфів (1273 р.). Крашевський звернув особливу увагу на процес германізації місцевого населення, коли після смерті Генрика Побожного Сілезія розділилася на декілька частин.

У повісті «*Król chłopów*» («Король селян») детально представлена історія життя та любові Казимира Великого, останнього представника роду П'ястів. Ставлення короля до підданих не завжди відповідало історичній правді. У повісті Казимир тісно спілкується з міщанами, а у Вежинка навіть просить поради, хоча насправді його контакти обмежувалися магнатським середовищем Кракова. Особливо зворушливо письменник зобразив турботу правителя про вбогих селян, новий університет і зміцнення

обороздатності держави. Герої цієї повісті надмірно ідеалізовані, а сюжет сповнений традиційними мотивами, покладеними в основу ідеалізації нації, що було характерне для всього польського романтичного письменства. Переломним моментом у циклі історичних повістей Крашевського стала кінцева частина повісті «Король селян», де згадано про прихід до влади наступника Казимира Великого, угорського короля, з яким автор пов'язував занепад держави та нації.

Провісником нового історичного періоду, ягелонського, у творах Крашевського стало коротке правління угорської династії, в якій особлива роль відведена королеві Ядвізі. Ця правителька для письменника, як, зрештою, і для всього польського суспільства, – символ національного відродження. У томі «*Jagiello i Jadwiga*» («*Ягайло і Ядвіга*») вся наративна система направлена на детальне висвітлення гостроти тогочасних конфліктів. Ядвізі, єдиній жінці-королеві, судилося разом із королем Ягайлом зіграти ключову роль в розвитку польської державності та становленні нації. Мабуть, саме тому, головні герої повісті Крашевського не мали яскраво виражених описів зовнішності. Особливість дискурсу письменника виражена в тому, що захопливий сюжет не ослаблює напруги у зосередженні реципієнта на соціально-політичній кризі тих часів, пошуках шляхів відродження польських земель, збереження державної та культурної спадщини.

Національна структура історичної епохи значно розширилась після створення Королівства Обох Народів, яке заселяли численні народи. Висвітлюючи цю тему, Крашевський зосередився виключно на відродженні польської нації, натомість інші народи він згадував лише принагідно.

Складність ягелонської епохи, її історичний конфлікт представлені в повісті «*Dwie królowe. Bona i Elżbieta*» («*Дві королеви. Бона і Єлизавета*»), присвяченій політичній діяльності королеви Бони, яка прагнула посадити на трон свого внука. Авторський дискурс направлений на передачу гостроти цих інтриг. У творі відсутня індивідуалізація характерів, особливості людських переживань. Це явище характерне і для наративної системи повісті «*Banita. Czasu Batorego*» («*Баніт. Часи Баторія*», 1885 р.), у якій зображено Польщу наприкінці XVI століття. Авторська стратегія

полягала в розкритті політичних факторів, через які королівська влада втратила свої сфери впливу, а пізніше і могутність.

Половина циклу історичних повістей Крашевського присвячена правлінню саксонців – Августа Сильного (Фрідріха-Августа I Саксонського), Августа II Польського, Августа III і останнього короля Речі Посполитої Станіслава-Августа Понятовського. Письменник змальовував ці часи у згущених темних тонах, щоб його сучасники змогли збагнути і засвоїти помилки минулого. Так, у повістях «*Syn marnotrawny*» («Блудний син») і «*Starosta warszawski. Obrazy historyczne z XVIII wieku*» («Варшавський староста. Історичні образи з XVIII століття») він зосередив увагу на моральному занепаді при королівському дворі та серед магнатів.

«Саксонська трилогія» – «*Hrabina Cosel*» («Графиня Косель»), «*Brühl*» («Брюгель») і «*Z siedmioletniej wojny*» («Із семирічної війни») – вирізнялась гостротою конфліктів, новизною тематики, різноманітністю мотивів, художньою оригінальністю, тож справедливо вважається найвидатнішим втіленням саксонського періоду в правлінні Польщею. Крашевський вніс значні зміни до наративного дискурсу, як бачимо це в повісті «*Графиня Косель*», присвяченій нещасливій долі Анни Гойм. У ній письменник не обмежився зображенням аморальності королівського двору, а створив широку панораму народного руху, показав життя різних суспільних станів, вказав на значення воєнних дій, поглибив психологізм розповіді.

Зацікавлення Крашевського питанням становлення нації не було випадковим, оскільки в 1872 р. минуло сто років від першого поділу Польщі. Митець виступив із програмою дальшого розвитку народу, викладеній у монографії «*Польща в часи трьох поділів*». Особливо він роздумував над історичною роллю Станіслава-Августа Понятовського, останнього польського короля. Наголошував на його неспроможності керувати країною, слабохарактерності та марнотратстві. Ця точка зору характерна для всіх повістей історичного гатунку, які описували XVIII століття. Необхідно відзначити той факт, що портрет останнього короля не був власною концепцією Крашевського. Цей почерпнутий з дійсності образ виник при занепаді Речі Посполитої Польщі і тримався в свідомості громадськості протягом всього XIX століття.

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що історія Польщі була головним стержнем творчості Ю.-І. Крашевського, що об'єднав різнопланові елементи розповіді з метою аналізу становлення польської нації. У наративному дискурсі відображено ставлення письменника до персонажів – він, підносячись над позитивними і негативними героями, співчутливо ставився до їх недоліків. Історизм Крашевського, який знайшов своє вираження в його дискурсі, – особливий. Зображення епохи П'ястів і Ягелонів, саксонський розділ історичного циклу не принесли нових ідей в розвиток історичної думки позитивістської епохи, проте задекларували особливу, помірну історичну позицію письменника, який в основному дотримувався поглядів «Варшавської історичної школи». Письменник обійшов риси сентиментальності, властиві Сенкевичу, романтичні візії «української школи», надмірне захоплення героїзацією польських історичних подій і осіб. Йому не властива ідеалізація видатних польських діячів, яка була загальноприйнятою тенденцією. Винятком можна вважати хіба що шляхту, на яку Крашевський покладав особливі надії в національному відродженні краю. Письменник виділив сарматську ідею становлення національної ідентифікації, на яку в майбутніх дослідженнях потрібно звернути окрему увагу.